ASPECTE ALE STILULUI JURIDICO-ADMINISTRATIV ÎN BANAT (1886-1918)

DORINA CHIŞ TOIA

Cuvinte-cheie: *stil juridic-administrativ, presă, neologisme, adaptare, arhaisme, regionalisme*

Aparţinând deopotrivă spaţiului juridic şi celui administrativ prin actele, documentele, dispoziţiile sau reglementările instituţiilor de stat[1], stilul juridico-administrativ „este strâns legat de condiţiile vieţii publice specifice structurii organizatorice a unui stat dintr-o anumită fază de evoluţie istorică”[2]. Se întrebuinţează în relaţiile oficiale dintre cetăţean şi instituţiile statului, fiind cel mai conservator dintre stiluri[3]. „Limbă a cancelariei”, menţionată de I. Heliade Rădulescu în 1839[4], acest stil cunoaşte, de-a lungul timpului, numeroase denumiri[5] şi definiţii[6], el adâncindu-se în vreme până la formarea limbii şi a poporului român[7], întrucât terminologia juridică

[1] Şt. Munteanu, V. Ţâra, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, EDP, 1983, p. 288.
[2] *Ibidem.*
[3] D. Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Bucureşti, ESE, 1986, p. 213.
[4] *Curierul românesc*, nr. 52, p. 206, la Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*, Iaşi, Editura Junimea, 1977, p. 242.
[5] M.M. Deleanu, *Însemnări despre stilul juridic-administrativ*, în *Studii de stilistică*, Reşiţa, Editura Timpul, 1999, p. 35-37.
[6] *Ibidem*, p. 37-38.
[7] *Ibidem*, p. 45.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

populară „arată că românii aveau un sistem, deci şi un limbaj juridic administrativ încă din epoca românei comune”[8].

Certele afinităţi cu stilul publicistic[9] devin evidente şi după parcurgerea textelor regulamentelor, protocoalelor luate în diferite sinoade şi congrese bisericeşti, testamente etc., publicate în **FD** în perioada 1886-1918.

Lexicul juridico-administrativ a constituit preocuparea mai multor specialişti şi studierea lui s-a concretizat în lucrări de referinţă dintre care menţionăm: Romulus Todoran, *Contribuţii la studiul terminologiei juridico-administrative din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea*, în *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, III, Bucureşti, EA, 1962, p. 103-136, republicat în anul 1998 sub titlul *Contribuţii la studiul limbii române*, Cluj, Editura Clusium, p. 186-238; Doina David*, Terminologia administrativ-juridică* şi *Prefixarea, componentă a procesului de „reromanizare*” în volumul *Limbă şi cultură*, Timişoara, Editura Facla, 1980, p. 167-178 şi, respectiv, 179-198; Gabriel Ţepelea, *Activitatea lui Camil Petrescu la revista* „*Limba română*” (*Aspecte ale limbajului politic administrativ din Transilvania şi Banat în primii ani după Unire 1919-1921*), în volumul *Corelaţia limbă-literatură,* Bucureşti, EDP, 1971, p. 101-111.

Preocuparea **FD** pentru acest stil se vede într-un document important vizând *Unificarea terminologiei şcolare* publicat în numerele 25, 27 şi 28 din anul 1915. Este vorba despre un *Raport/Către şedinţa secţiei şcolare a Asociaţiunii ţinute în Sibiu la 30 iunie v. 1914*. În partea de început sunt prezentate opinii ale cadrelor didactice din şcoli transilvănene cu privire la necesitatea existenţei unei terminologii unitare, evidenţiindu-se:

a. rolul deosebit de important ce revine autorilor de manuale în vehicularea acesteia;

b. consecvenţa în utilizarea aceloraşi termeni în manualele „de la clasele cele mai de jos, până la cele mai de sus”;

c. fixarea ortoepiei termenilor (ex. *adiectiv* ori *adjectiv*);

[8] *Ibidem*, p. 46.
[9] *Ibidem*, p. 37.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

d. rostirea exactă a termenului scris corect;

e. respectarea terminologiei întrebuinţate în Analele Academiei Române;

f. implicarea Academiei Române în conceperea unor lucrări („opuri") de terminologie şcolară, dicţionare, instituind premii în acest scop.

Este meritorie dorinţa dascălilor transilvăneni de a prelua terminologia din Ţară, unificarea lingvistică prefigurând-o pe cea politică („în parte terminologia şcolară e o dovadă a schimbărilor prin care a trecut şcoala noastră", 25/1915, 6). Faptul că *Raportul* a fost publicat în paginile **FD** dovedeşte interesul redactorilor acestei publicaţii de a aduce la cunoştinţa bănăţenilor hotărârea transilvănenilor şi de a conecta Banatul la permanenta luptă pentru limbă românească şi unitară a românilor din Imperiu.

Între cuvintele şi unităţile frazeologice menţionate în *Raport* cu scopul de a fi înlocuite cu cele „fixate" deja în Ţară, reţinem pentru Banat câteva întâlnite în **FD**:

Absolut adj. (în loc de student absolut să să zică elev absolvent de…): „Teologul *absolut* s-a chirotonit întru preot" (20/1886, 6); cf. Banciu, p. 58; David, p. 168;

Aclude vb., (a aclude →[10] a adauge – alătura – adnexa): „să *aclude* la acest protocol sinodal" (17/1886, 7);

Acluz subst., (acluz, alegat → adnex): „aflând că lipseşte vreun *aclus*, această împrejurare o notează pe exhibit" (3/1889, 2); cf. David, 170;

Admonia vb., (a admonia → a avertiza, a dojeni): „aceasta *admoniere* a fost delipsă" (15/1889, 6);

Antistie subst., (antistia comunală → primăria): „*antistiele* comunale să publice licitaţiunea" (31/1886, 2); cf. David, 170; Ţepelea, 153; Banciu, 60;

Cerceta vb., (a cerceta şcoala → a urma şcoala): „în *cercetarea* şcoalelor să află un scăzământ de 1,47 %" (20/1886, 2); cf. David, 174;

[10] Pentru a evita repetarea, de fiecare dată, a sintagmei „în loc de… să să zică", am folosit semnul „→".

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

Ceruză subst., (plevas, creon, ceruză → creion): „aceste termine să le însemne pe coala de referadă cu *cerusă* roşie sau vânătă în mod bătătoriu la ochi” (2/1889, 1); cf. S. Puşcariu[11], 413;

Concrede vb., (Gimnastica a concrezut-o profesorului → Cursul de gimnastică l-a făcut – instrucţia de gimnastică): „casuri cari i se *concred* ca organ delegat al consiliului eparchial” (41/1886, 2); cf. David, 182;

Conţelegere subst., (în conţelegere → în înţelegere): „în *conţelegere* cu mine” (2/1901, 7); cf. S. Puşcariu, 411, care afirmă că termenul e specific Bucovinei;

Coregere subst., (coregerea → corectarea): „cu privire la principiile ce ar fi de a să observa în reformarea sau mai bine zis în *coregerea* limbei noastre bisericeşti” (14/1887, 5);

Cortel subst., (Quartir, Cortel, Locuinţă → gazdă, locuinţă): „luând *cortel* la vicecolonelul” (8/1886, 1);

Dechiera vb., (a dechiera → a declara): „Apoi *dechiară* că, …, află de prisos a mai lungi discusiunea” (22/1895, 5);

De lipsă loc. adv., (De lipsă→necesar, trebuitor): „ar fi *de lipsă* ca fiecare familie să aibă un termometru” (4/1886, 5);

Designa vb., (Prof. de clasă să va „designa” → Dirigintele să va *numi-alege*; Acesta „designează” locul pentru fiecare elev în clasă şi are grijă ca clasa… → Acesta *hotărăşte* locul fiecărui elev în clasă şi îngrijeşte ca…): „Prea Sânţia Sa… *designă* de notariu al zilei pe Trifon Miclea” (22/1888, 2);

Didactru subst., (Didactru → Taxa şcolară; „Didactrul” în gimnaziul superior este → Taxa şcolară pentru elevii din gimnaziul superior este): „Elevele şcoalei civile vor avea să plătească un *didactru* de 2 fl. pe lună” (25/1886, 5 şi 17/1903, 8); cf. David, 176;

Eschide vb., (a eschide → a exclude): „*eschide* pe cei aflători în serviciul comunităţilor” (9/1917, 2);

Ferii subst., (Ferii → vacanţă): „însă mai sunt şi alte *ferii* cari nu să ţin de nici o biserică” (28/1888, 4); cf. David, 172; R. Todoran, 215;

[11] Sextil Puşcariu, *Limba română*, I, Bucureşti, Editura Minerva, 1976.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

A face examen vb., (a face examen → a trece – a da – examen): „*vor face examen* de maturitate” (30/1887, 5);

Insinua vb., (a se insinua – a se înştinţa (!) la examen → a se anunţa la examen): „sunt rugaţi *a să insinua* până la termenul prefipt” (28/1890, 6); cf. David, 169;

Produce vb., (Şcolarul „are să producă” testimoniu → Şcolarul – elevul – va prezenta certificat): „Doritorii acestui post au să *producă* atestat” (28/1886, 7);

Protocol subst., (Protocolul şedinţei → Proces-verbal. Sumar): „şedulele covertându-le şi sigilându-le se alătură la *protocol*” (43/1887, 2); cf. David, 169;

Publica vb., (Lista „să publică” pe tablă → Lista se afişează pe tablă): „Toate ordinaţiunile regilor trebuiau *să să publice* prin preoţi” (2/1886, 6); *Rescript* subst., (Ordinaţiune. Rescript → Ordin): „să ceteşte un *rescript* al comitetului central al Astrei” (43/1896, 6); la David apare cu sensul: „răspuns, hotărâre imperială”;

Spesa vb., (s-a spesat „pentru provederea” mesei → s-a spesat – cheltuit – pentru masă): „a reedificat (biserica – n.n.) *spesând* mai mult de 400 fl” (31/1886, 7);

Testimoniu subst., (Atestat, conduită, testimoniu → certificat): „Viaţa şi moartea lui sunt un *testimoniu* de sărăcie pentru noi, românii” (3/1886, 7); cf. David: „a testifica = a certifica”, p. 174.

Descoperim, în cadrul articolelor care tratează aspecte din domeniul *juridic* sau din cel *administrativ*, cuvinte din fondul tradiţional al limbii comune, alături de cuvinte împrumutate[12]. Din prima categorie menţionăm câţiva termeni din limba comună care au pătruns în terminologia juridic-administrativă destul de timpuriu şi s-au păstrat până astăzi cu o întrebuinţare curentă[13]. Iată câteva întâlnite în articole din **FD** în anul 1887: *adunare generală* (nr. 48, p. 5), *alegători* (9, 6), *a alege* (45, 6), *cerere* (48, 5), *cuvântare* (35, 2), *a dovedi* (42, 5), *judecătorie* (42, 5), *primar* (9, 6), *şedinţă* (9, 6).

[12] Cf. R. Todoran, *art. cit*., p. 192.
[13] *Ibidem.*

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

Un argument în favoarea prelungirii iluminismului în Transilvania şi Banat îl reprezintă existenţa unui număr mare de termeni provenind din limba latină (mai mult sau mai puţin adaptaţi), fie direct, fie prin intermediul limbii franceze, termeni întrebuinţaţi şi astăzi cu aceeaşi formă şi acelaşi sens. Tot din anul 1887, am selectat: *abus* (nr. 9, p. 6), *a administra* (13, 7), *administrativ* (10, 7), *administrator* (41, 5), *administraţiune* (42, 7), *amendamente* (18, 2), *autoritate* (10, 6), *capital* (41, 4), *comisiune* (42, 7), *comitet* (10, 7), *convoca* (33, 6*), convocat* (42, 7), *delegat* (34, 2), *deliberare* (30, 7), *deputat* (10, 3), *dispoşiţiune* (42, 7), *diurne* (18, 2), *doctrina* (17, 7), *document* (17, 3), *documenta* (44, 5), *electoral* (40, 7), *emite* (10, 7), *esemplar* (42, 6), *evita* (11, 7), *execva* (10, 3), *fundaţiune* (10, 6), *ilegalitate* (10, 7), *interpela* (9, 6), *legislaţiune* (10, 7*), licenţă* (11, 7), *licitaţiune* (34, 1), *manipulare* (40, 4), *membru* (42, 7), *ministeriu* (10, 2), *notariu* (10, 2), *ordonanţă (*19, 8*), petent* (44, 4), *preşedinte* (48, 5), *progres* (10, 4*), proiect* (18, 1), *proprietar* (11, 7*), raport* (45, 6), *raporta* (9, 7*), reclamare* (9, 6), *regulament* (45, 1), *remuneraţiune* (17, 3), *reprezentanţi* (45, 6), *salariu (*10, 3), *statut* (50, 7), *testament* (41, 4), *votare* (18, 2)[14].

Se întâlnesc, totodată, unele neologisme latine, astăzi învechite:

ACTUÁR s.m. Persoană care ţine evidenţa actelor într-o instituţie: „post vacant de *actuariu* de poliţie” (10/1888, 8); pl. *actuari*, din lat. **actuarius** *(MDA)*.

ADÍCT, -Ă adj., Devotat, supus: „Noi am învăţat a te stima ca pe un fiu *adict* bisericei şi poporului” (28/1889, 3); pl. *adicţi*, *-e,* din lat. *addictus*. Nu apare în *MDA*.

ALODIÁL, -Ă adj. Care ţine de alodiu: bun ereditar, moşie scutită: „Comuna Măidan… au cumpărat 1000 de jugere pământ *alodial*” (1/1887, 6); pl. *alodiali*, *-e*, din fr. *allodial; alodiu***,** din lat. *allodium (MDA)*.

ASIGNÁ vb. I A asigura, a stabili, a fixa, a determina, a încredinţa: „Călătorul îşi poate *asigna* sie-şi (!) o sumă după plăcere la orice oficiu mijlocitoriu” (35/1886, 6), din lat. *assigno, -are (MDA)*.

[14] *Ibidem*, p. 205-209.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

ATESTÁT s.n. Dovadă, certificat: „Persoanele au să subştearnă recursul adjustat cu *atestatul* de cualificaţiune, eventualminte şi cu alte atestate” (26/1887, 7); pl. *atestate*, din lat. *attestatum* (lat. *attestari – MDA*).

CAÚTĂ s.f. Prevedere: „în înţelesul paragrafului 4 al Art. de lege 30 şi sub *cautele* paragrafului 14 din Statutul comunităţii” (23/1889, 4); pl. *caute*, din lat. *cautum.* Nu apare ca substantiv în *MDA*.

CÉRC s.n. Circumscripţie: „din *cercul* al XIII-lea” (19/1888, 2); pl. *cercuri*, din lat. *circum.* Nu apare cu acest sens în *MDA*.

CÍRCITER adv. Circa, aproximativ: „banchet cercetat de *circiter* 300 persoane” (42/1887, 7), din lat. *circiter.* Nu apare în *MDA*.

COMPETÍNŢĂ s.f. Drept cuvenit: „să se solvească învăţătorului *competinţa* restantă” (1/1887, 6); pl. *competinţe*, din lat. *competentia*; (fr. *compétence – MDA*).

COMPUTÁ vb. I A socoti, cf. Banciu, 63, „Toate aceste emoluminte *computate* în bani” (1/1886, 8), din lat. *computo, -are (MDA)*.

CONFÍNIU s.n. Teritoriu situat la graniţă, a cărui populaţie era organizată milităreşte pentru paza frontierei: „despre desfiinţarea comuniunilor de case ce au existat în fostul *confiniu* militar bănăţan” (37/1887, 1); pl. *confinii* , din lat. *confine, -inis*; (it. *confine – MDA*).

CONSISTÓRIU s.n. Consiliu eparhial (Instanţă judecătorească ecleziastică – *MDA*): „Se derivă *Consistoriului* diecesan spre competentă pertractare” (18/1887, 1); pl. *consistorii*, din lat. *consistorium;*

DERIVÁ vb. I A înainta, a supune atenţiei: „Se *derivă* Consistoriului diecesan spre resolvire” (18/1887, 1), din lat. *derivo, -are*. Nu apare cu acest sens în *MDA*.

DIRÍGE vb. III A conduce, a îndruma, a controla: „microbi descoperiţi în institutul ce *dirige*” (29/1891, 6), din lat. *dirigo, -ere*. (*MDA* trimite la *DIRIJA,* din fr. *diriger*).

EDÁ vb. I A întocmi: „Cărticica de elocare se *edă* pe numele elocătorului” (35/1886, 5), din lat. *edo, edere*. (În *MDA* sensul este acela de „a edita”).

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

EMENDÁ vb. I A corecta, a verifica, a îndrepta, a îmbunătăţi: „Examenul oral de maturitate de *emendare* se va ţinea…” (30/1914, 5), din lat. *emendo, -are*, fr. *émender (MDA*).

EXPIÁ vb. I A ispăşi o greşeală, o faptă incorectă, a depăşi, a înlătura: „Dacă Christos a purtat şi *expiat* pedeapsa primei greşeli din raiu, aşa a expiat el şi moartea temporală (!)” (35/1888, 6), din lat. *expio, -are***,** fr. *expier (MDA*).

INDÁ vb. I A depune: „Invită pe toţi doritorii a-şi *inda* ofertele lor la subscrisa comisiune” (17/1889, 8), din lat. *indo, -ere*. Nu apare în *MDA*.

INDIGENÁ vb. I A împământeni, a naturaliza: „după ce s-au *indigenat* în România […] nici să le pomeneşti că se trag din Ardeal” (24/1886, 4), din lat. *indigena. MDA* oferă ca etimologie termenul indigen.

INSTRUÁ vb. I A întocmi: „Petiţiunile defectuos *instruate*” (25/1913, 4), din lat. *instruo, -ere.* În *MDA* apare ca variantă a verbului *INSTRUÍ*, cu sensurile: A (se) pregăti într-un domeniu. A învăţa. A-şi dezvolta cultura generală. A pregăti ostaşii în vederea însuşirii teoriei şi practicii militare. A ancheta, culegând probe, mărturii etc., din fr. instruire, lat. *instruo.*

ÎNVIGILÁ vb. I A veghea, a verifica: „să se *învig(h)ileze* dacă trecerile s-au făcut conform legii” (20/1888, 2), din lat. *invigilo, -are*. Nu apare în *MDA*.

ÎNVOLVÁ vb. I A presupune, a necesita, a cere: „chestiuni noi, pedagogice, metodice şi didactice cari *învoalvă* noaua pregătire” (41/1901, 2), din lat. *involvo, -olvere. MDA* trimite la *ÎNVOALBE*, cu sensurile: A (se) învolbura. A se înălţa. A se învârti. A înfăşura. A pregăti firele pentru înnăvădit. (Despre plante) A se dezvolta. (Ban.; despre ochi) A se deschide larg. A se opri brusc. A răsuci caierul. A înfăşura pânza ţesută pe sul. A i se face rău de prea multă mâncare, din lat. *involvo.*

MOTÁ vb. I A motiva: „Ministeriul *motează* această dispoziţiune cu faptul că…” (19/1886, 7), din lat. *motus.* Nu este consemnat de către *DLR* şi nici de *MDA.*

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

MÚLCTĂ s.f. (Latinism învechit) Pedeapsă, amendă: „Redactorul foaiei a fost condamnat la solvirea unei *mulcte* în bani în sumă de 50 fl.” (14/1888, 7); pl. *mulcte*, din lat. mulcta **(***DLR*).

MUNIFICÉNŢĂ s.f. (Astăzi rar) Generozitate, mărinimie: „Institutul Pasteur din Paris creat prin *munificenţa* statelor şi cu deosebire a suveranilor pentru studiul morburilor epidermice” (45/1888, 6); învechit: *munificienţă*, din fr. *munificence,* it. *munificenza,* cf. *DLR* (din lat. *munificentia*).

NUPTURIÉNT s.m. Persoană care se căsătoreşte: „Când *nupturienţii* sunt minoreni” (14/1886, 2); pl. *nupturienţi*, din lat. *nupturio, -ire*. Nu apare în *MDA*.

OCÚRE vb. III A se întâlni, a se înfăţişa: „La evreii vechi postul *ocure* ca un semn al doliului” (13/1887, 7), din lat. *occurro, -erre. MDA* trimite la *OCÚRGE*, cu sensul „a se întâmpla”.

PERTRACTÁ vb. I A dezbate, a judeca, a discuta, a trata îndelung, amănunţit: „Afacerea aceasta s-a *pertractat* şi inculpatul, nepresentându-se a fost condamnat” (28/1889, 6), din lat. *pertracto, -are* (*MDA*).

PRETÚRĂ s.f. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Instituţie în care îşi exercita funcţia pretorul; serviciul, funcţia pretorului; p. ext. localul în care acesta îşi exercita funcţia. Pl. *preturi*: „Însemnările […] să se subştearnă îndată după înregistrare prin *pretura* sau magistratele orăşeneşti” (2/1886, 1), din lat. *praetura*, fr. *préture (DLR*).

PREVARICAŢIÚNE s.f. 1. Abatere de la îndatoririle de serviciu, abuz comis de un angajat în exerciţiul funcţiunii, abuz de serviciu; trădare a unei cauze sau a unor interese pe care cineva ar trebui să la apere; (livresc) prevaricare. 2. (Regional) Amendă aplicată cuiva pentru un furt de lemne. Pl. *prevaricaţiuni*: „Se observează că *prevaricaţiunile* în păduri se înmulţesc din zi în zi” (38/1888, 7), din fr. *prévarication* (lat. *prevaricatio*) **(***DLR*).

RECÚRS s.n. Cerere formulată în scris în vederea anulării unei sentinţe judecătoreşti anterioare. Pl. *recursuri*. În **FD** apare cu sensul de „referinţă, act”: „Doritorii cari voesc a reflecta la postul acesta sunt avisaţi, ca *recursele* lor instruate conform dispuseţiunilor st. org.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

bis.… să le subştearnă la adresa…” (26/1887, 8); Pl. *recurse*, *recursuri*, din lat. *recursus (DLR*).

RECVIRÁ vb. I A strânge, a colecta: „pentru *recvirarea* metalelor vechi, spre scopuri militare” (22/1915, 1), din lat. *requiro, -rere*. Nu apare în *MDA*.

RENITÉNT, -Ă adj. (Învechit) Care rezistă, care se opune; îndărătnic, recalcitrant: „Dacă un copil e *renitent* şi nu voeşte a observa regula jocului…” (43/1891, 4); Pl. *renitenţi*, *-te*, din lat. renitens, -entis, germ. *renitent (MDA*)

RESIGNÁ este varianta învechită a verbului *RESEMNÁ* vb. I. Refl. A se împăca cu o situaţie rea, defavorabilă; a accepta, a suporta un rău, fără împotrivire; Intranz. A renunţa (la o situaţie, la o funcţie etc.): „sau să înceapă proces contra grecilor, sau să *resigneze* la dreptul lor la acea biserică” (21/1889, 2), din fr. *résigner* (adaptat după *semná*) (lat. *resigno, -are*) (*DLR*).

SCRIPTURÍSTICĂ s.f. Activităţi de secretariat: „pauşal de *scripturistică* 12 fl.” (8/1901, 6), din lat. *scriptura.* În *DLR* şi *MDA* apare doar ca adjectiv.

SUPLETÓR, -OÁRE adj. Care completează. Suplimentar: „provăzută cu 6 clase şi cu un curs *supletoriu*” (29/1903, 2), din lat. *suppletorius*, fr. *supplétoire (MDA*).

SUPLÍCĂ s.f. Cerere scrisă pentru obţinerea unor drepturi şi favoruri: „*suplici* ale împăduriţilor incurse mai târziu” (45/1891, 6); pl. *suplici*, din lat. *supplex*; fr. *supplique (MDA*).

TESTIMÓNIU s.n. Mărturie. Document doveditor. Act, adeverinţă, certificat, chitanţă: „că au absolvat s. Teologie cu *testimoniu* eminent” (25/1887, 8); pl. *testimonii*, din lat. *testimonium (MDA*).

TRÁCT s.n. Unitate administrativ teritorială. District, regiune, ţinut: „Adunând prea onoraţii Domni protopresbiteri consemnările despre obligaţiuni dela toate comunele bisericesci din *tractul* lor” (37/1887, 2), din lat. *tractus*; germ. *Trakt (MDA*).

VIÁTIC s.n. sg. 1. (În Roma antică) Provizii şi bani necesari unei călătorii: „deciderea în merit asupra cestiunii diurnelor şi *viaticelor*” (18/1887, 2); pl. *viatice*, din lat. *viaticum (MDA*) din *via* „drum”.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

VICTUALITÁTE s.f. Venit, sumă cuvenită: „Atanasie a pus mâna pe *victualităţile* date de Constantin văduvelor” (15/1888, 2), din lat. *victus* „trai” (vipt). În *MDA* apare termenul *VICTUALII* s.f. pl. Provizii de alimente; din lat. *victualia.*

VIDIMÁT, -Ă adj., Vizat. Legalizat: „caiete *vidimate* regulat de învăţător” (11/1914, 4), din it. *vidimare*, fr. *vidimer*, cf. lat. *vidimus* „am văzut” (*MDA*).

Lexicul variantei economice a stilului juridico-administrativ[15] se caracterizează la rându-i prin termeni de origine latină, în marea lor majoritate, dar şi împrumutaţi din limba germană. Iată câteva exemple:

BLANCHÉTĂ s.f. Formular: „pentru telegrame scrise pe *blanchete* tipărite” (20/1888, 7); Pl. *blanchete*, din germ. *Blankett (MDA*).

CAMBIE s.f. Act prin care cel ce semnează se obligă să plătească, necondiţionat, la un anumit termen şi într-un anume loc, o sumă de bani: „«Albina» dă bani împrumut pe *cambii* cu 8 %” (51/1889, 7); pl. *cambii*; din lat. *cambio, -are* (it. *cambio MDA*).

CAVÉNŢIE s.f. Garanţie: „împrumut pe obligaţii cu *cavenţii*” (6/1901, 8); pl. *cavenţii*, din lat. *caveo, -ere*. Nu este menţionat în *MDA.*

ELOCÁ vb. I A depune: „bani *elocaţi* în casa de păstrare” (33/1886, 4), din lat. *elocare*. Nu apare în *MDA.*

ESPEDÁ vb. I A trimite: „blanchetele rosa pentru asemnate poştale vor putea fi folosite numai la *espedări* de bani pe teritoriul Ungariei” (39/1901, 7), din lat. *expedio, -ire*, fr. *expédier*. Nu apare în *MDA*.

INVENTÁ vb. I A inventaria: „raportul despre *inventarea* averei rămase” (9/1889, 7), din lat. *invenio, -ire (inventus*). Nu apare cu acest sens în *MDA*.

[15] Vezi M.M. Deleanu*, op.cit.,* p. 40, care propune următoarele variante: a. *juridică* (legislativă, judecătorească şi notarială); b. *administrativă* (cuprinzând şi limbajele din instituţii specializate ale statului, precum armata, şcoala, transporturile); c. *economică* (financiar-bancară, contabilă, comercială etc.).

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

LIBÉL s.n. Cărticică, carnet pentru însemnări, condică, registru, libret de evidenţă a banilor: „bani în *libele* la casa de păstrare” (47/1886, 1), din lat. *libellus (MDA*).

NÓTĂ s.f. Numele unei bancnote emise în Imperiul Austro-ungar în timpul războaielor napoleoniene. Pl. *note.* În **FD** sensul este acela de bancnotă: „*notele* de stat a 5 fl. si 50 fl. au încetat a mai exista” (38/1907, 6), din lat. *nota*, fr. *note (DLR*).

VÁDIU s.n. Garanţie: „Întreprinzătorii vor depune un *vadiu* de 10 % în bani sau obligaţiuni” (45/1891, 7), din lat. med. *vadium (MDA*).

De multe ori, termenii juridici, administrativi sau economici sunt explicaţi prin sinonime, cu scopul receptării corecte a informaţiei transmise. *Accesibilitatea* textului juridic (rapoarte, protocoale, circulare, statute, testamente) reprezintă unul dintre criteriile după care îşi desfăşoară activitatea editorială redactorii de la **FD**. Astfel se explică numărul destul de mare al neologismelor pentru care se oferă sinonime din limba comună, încercându-se familiarizarea cu termenii noi, ce s-au impus apoi ca literari. Prin *circumscrierea* sinonimelor mai vechi „în sfera populară”[16], este evidentă tendinţa de *internaţionalizare* a lexicului juridico-administrativ românesc. Referindu-se la acest aspect, Sextil Puşcariu[17] făcea următoarea constatare: „Faptul însă că terminologia noastră juridică a fost năpădită dintr-o dată de un număr mare de neologisme, care au înlocuit termeni vechi, înţeleşi de toţi, a avut ca urmare că azi ţăranul şi chiar omul cult nu înţelege adesea nici citaţia ce i se înmânează, nici sentinţa ce i se citeşte”.

Din astfel de definiţii, aflăm că „*aucta* şcolară este adausul de câte 10 % după salariul învăţătoresc pe seama fondului diecesan numit «fondul şcolar preparandial»” (15/1888, 8), că „*cuincuenalul* este remunerarea unui serviciu din un şir întreg de ani” (24/1913, 4), în vreme ce „*concubinatele* sunt aşa numitele căsătorii sălbatice”

[16] Al. Andriescu, *Limba presei româneşti în secolul al XIX-lea*, Iaşi, Junimea, 1979, p. 168.
[17] *Ibidem*, p. 386.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

(10/1886, 7), „*maierul* este pământul industrial" (39/1886, 4), iar „administratorii fondului bisericesc au să-şi depună *socoata*, adecă să-şi dee sama despre aceea" (43/1891, 4).

Neologismele, notate în paranteză sau nu, explică:

a. *regionalisme*: *adăul* (birul) 30/1890, 7, după ce, în 1886 se încercase introducerea termenului nou*: birul* (adăul) nr. 12, p. 8; *chineşii* (primarii) 33/1888, 4, reluat 16 ani mai târziu: *chinez* (primariu) 29/1904, 3;

b. *cuvinte din limba comună: bani de hârtie* (bancnote) 48/1886, 2; *cărticică* (libel) 18/1888, 7; *comisariu* (mandatariu) 37/1887, 4; *cnezatele* (districtele) 2/1889, 3; *dreptul de folosire* (uzufruct) 41/1887, 4; *intrarea în valoare* (promulgarea) 7/1898, 1; *introducere* (instalare) 37/1887, 4; *terminul* (scadenţa) 13/1918, 3; *veniţi sau duşi* (imigranţi şi emigranţi) 49/1889, 6.

La rândul lor, neologismele, specifice spaţiului transilvănean (latinisme), sunt explicate şi ele: *burse* (stipendii) 30/1915, 3; *cavenţi* (chizaşi) 12/1887, 5; *colete* (pachete) 46/1914, 7; *concubinate* (traiu fără cununie) 26/1902, 4; *credit personal* (cambii) 48/1891, 7; *depuneri* (înlocări) 44/1888, 3; *poliţele* (cambii) 13/1918, 3; preliminarilor (bugetelor) 1/1889, 3; *primărie* (antistie) 30/1888, 4; *repartiţiunea* (aruncul) 35/1889, 5; *uzufruct* (servitute) 22/1889, 5.

Bibliografie

Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Micul dicţionar academic*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

Andriescu, Alexandru, *Limba presei româneşti în secolul al XIX-lea*, Iaşi, Junimea, 1979.

Andriescu, Alexandru, *Stil şi limbaj*, Iaşi, Junimea, 1977.

Chiş-Toia, Dorina, *Limba literară în presa din Banat. Contribuţii*, Timişoara, Editura Mirton, 2006.

David, Doina, *Limbă şi cultură*, Timişoara, Editura Facla, 1980.

Deleanu, Marcu Mihail, *Studii de stilistică*, Reşiţa, Editura Timpul, 1999.

Dicţionarul limbii române. Serie nouă. Bucureşti, 1965 ş.u.

Foaia diecesană, Caransebeş, 1886-1918.

Irimia, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)

Munteanu, Ştefan, Vasile, Ţâra, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983.
Puşcariu, Sextil, *Limba română*, I, Bucureşti, Editura Minerva, 1976.
Todoran, Romulus, *Contribuţii la studiul limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1998.
Ţepelea, Gabriel, *Corelaţia limbă-literatură. Investigări despre clasici români*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971.

ASPECTS DU STYLE JURIDIQUE ET ADMINISTRATIF DE BANAT

Notre article vise à souligner des aspects concernant les particularités du style juridique et administratif de Banat à la fin du XIXème siècle et au début du XXème dans la publication „Foaia diecesană". Nous présentons un *Rapport* de 1914, paru dans cette publication, qui demande le remplacement des mots et des structures de Banat par ceux du „Pays". On présente également des mots communs et néologiques (provenant du latin, soit directement, soit par l'adaptation). Il y a aussi des néologismes latins, aujourd'hui devenus archaïsmes. On souligne l'intérêt des autorités d'introduire des néologismes et cela par l'effort d'expliquer leur sens entre parenthèses. Il est intéressant de remarquer qu'il y a beaucoup de termes qui ne trouvent pas leur place dans les dictionnaires roumains actuels.

BDD-A12996 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:11 UTC)